

- aby uprawiać nie trzeba wielkich możliwości wydolnościowych,
- możliwość spędzenia wolnego czasu aktywnie na świeżym powietrzu w okresie zimowym a to oznacza hartowanie organizmu, obcowanie z naturą zimą, możliwość poruszania się po głębokim śniegu itp. .
- działalność nieurazowa,
- obciążenie finansowe niewielkie przy nabyciu sprzętu, minimalne podczas użytkowania (nie trzeba wyjeżdżać w góry aby móc spacerować, nie płacimy za wyciągi, itd.)

Literatura

1. Krasicki Sz. (1987) Jak biegać na nartach. KAW Warszawa,
2. Cendrowski Z., Sadowski G. (1988) Narciarskie biegi masowe.
3. Zatoń M., Kozłowski A. (1985) Zmiany zdolności wysiłkowych zachodzących w organizmie pod wpływem ćwiczeń fizycznych w czasie dwutygodniowych obozów narciarskich (w:) Nauczanie narciarstwa – materiały z konferencji, AWF Katowice
4. Łobózewicz T. (1979) Warunki rozwoju turystyki zimowej w Polsce w świetle badań śniegowych. IT, Warszawa.

STAN I PERSPEKTYWY ROZWOJU NARCIARSTWA TURYSTYCZNEGO W POLSCE

W ostatnich latach obserwujemy wzrost zainteresowania turystyką alternatywną. Zima coraz więcej osób ucieka od zatłoczonych wyciągów narciarskich w poszukiwaniu przygody i kontaktu z naturą. Popularne stają się takie formy narciarstwa jak telemark, ski-touring, ski-alpinizm, narciarstwo śladowe. W artykule przedstawiono uwarunkowania rozwoju narciarstwa turystycznego w Polsce. Zaproponowano rozwiązania zmierzające do jego popularyzacji (nowela ustawy o usługach turystycznych i innych aktów prawnych). Zaproponowano utworzenie organizacji zajmującej się krzewieniem narciarstwa turystycznego w Polsce.

Dominacja narciarstwa zjazdowego, przywyciągowego jest obecnie tak wielka, że z pojęciem narciarstwa kojarzy się wyłącznie tę jedną formę. Nawet pojęcie turystyki narciarskiej w potocznym rozumieniu, a także w literaturze światowej utożsamiane jest z narciarstwem zjazdowym (por. Standeven, DeKnop 1999, Vaske i in. 2000). Jednak w ostatnich latach obserwuje się wzrost zainteresowania turystyką alternatywną, nie-masową, przyjazną środowisku. Mieszkańcy wielkich aglomeracji miejskich w czasie zimowych wakacji poszukują spokoju, ciszy, dzikiej przyrody. Wielu osobom, w szczególności bardziej wyrobionym turystycznie, przestają wystarczać zatłoczone trasy zjazdowe, hałaśliwe centra narciarskie, przepelnione kurorty (Brown 1994). W związku z wzrastającym zatłoczeniem kurortów, niektóre z nich jak np. Lech, ograniczyły maksymalną liczbę narciarzy korzystających codziennie ze stoków (Hudson 1996). Jest to po części efektem wzrastającej świadomości ekologicznej społeczeństw państw wysokorozwiniętych. Alpejskie centra narciarskie powstające na lodowcach w latach siedemdziesiątych pomimo, że zaspokoili oczekiwania dużej grupy narciarzy przyczyniły się do znacznej degradacji lodowców. Za cenę krótkotrwałych korzyści ekonomicznych zainicjowano długofalowy proces zniszczenia ekologicznych oraz społecznych w tych regionach (Graf 1995). Intensywna turystyka narciarska ma także negatywny wpływ na erozję gleb, faunę i florę oraz ekosystem jako całość (Volz 1986). Coraz częstszym przedmiotem badań są także konflikty pomiędzy różnymi użytkownikami stoków narciarskich. Stwierdzono narastający konflikt pomiędzy snowboardzistami a narciarzami używającymi tych samych stoków dla swojej aktywności (Williams i in. 1994, Vaske i in. 2000). Stwierdzono także, że najważniejszymi barierami rozwoju narciarstwa zjazdowego są bariery finansowe, postrzeganie go jako niebezpiecznego i trudnego do opanowania (Gilbert i Hudson 2000). W tym kontekście coraz popularniejsze stają się alternatywne formy narciarstwa takie jak: narciarstwo śladowe, telemark, ski-touring, ski-alpinizm. Choć w Stanach Zjednoczonych w 1995 aż 49% osób uprawiało narciarstwo zjazdowe, to narciarstwo wędrowkowe i ski-touring uprawiało już 47% osób (Cordell, Super 2000). W Ontario zaś narciarstwo turystyczne jest najpopularniejszą formą rekreacji (Exall 1990). W Polsce jednak popularność tych form jest ciągle niewielka. W niniejszym artykule chcielibyśmy wskazać na przyczyny tego stanu rzeczy oraz zaproponować rozwiązania mające na celu spopularyzowanie narciarstwa turystycznego w naszym kraju.

Uwarunkowania narciarstwa turystycznego

Polska należy do krajów nizinnych o przeciętnej wysokości 169 m n. p. m. Obszar gór i pogórza, obejmuje zaledwie 2,9% powierzchni kraju (tj. ok. 9,039 km²). Na terenach tych warunki śniegowe utrzymują się przez 3–4 miesiące w roku (w ostatnich latach znacznie krócej), przy czym góry o charakterze typowo alpejskim (Tatry, fragmenty Karkonoszy) stanowią ich niewielką część. Równocześnie popularność, jaką cieszy się w Polsce narciarstwo zjazdowe jest ogromna. Doceniając niezwykłą atrakcyjność narciarstwa zjazdowego, chcielibyśmy wskazać na niektóre elementy negatywne z nim związane. Wobec tak wielkiej popularności w Polsce tej formy narciarstwa dalsza rozbudowa infrastruktury narciarstwa zjazdowego może prowadzić do nieobliczalnych zmian w środowisku naturalnym. Spowoduje znaczne przekształcenie terenów górskich, których przecież narciarze zjazdowi nie są jedynymi użytkownikami¹⁴. Zwraca się także uwagę na zbyt niski

¹⁴ trzeba pamiętać też o przyszłych pokoleniach, które być może nie będą chciały jeździć na nartach zjazdowych a będą wolały rozkoszować się niezniszczonym krajobrazem, którego z roku na rok ubywa.

poziom aktywności fizycznej polskiego społeczeństwa (Łobożewicz i Wolańska 1994). W powszechnym mniemaniu narciarstwo zjazdowe nie wymaga specjalnego przygotowania kondycyjnego oraz wysiłku, co sprawia że przyciąga tak szerokie rzesze „niedzielnych” entuzjastów sportu, dla których jest to często jedyna forma aktywności fizycznej. Czasami do narciarstwa zachęca też moda, chęć pokazania się z nowym i drożym sprzętem w modnym stroju w znanych kurortach narciarskim, bo „tak wypada”. Panuje także dość powszechne przekonanie, że narciarstwo zjazdowe nie wymaga „zdrowego stylu życia”. W kurortach narciarskich popularne są nocne imprezy, które w opinii ich uczestników nie mają wpływu na formę i bezpieczeństwo narciarza na stoku. Wspomniane elementy niemal nie występują w narciarstwie turystycznym.

Wielu autorów podkreśla zdrowotny, dobroczynny wpływ narciarstwa turystycznego na organizm człowieka (Łobożewicz 1979, 1988, Łobożewicz i in. 1997, McKibben 1999). Wspomina się o wszechstronnym rozwoju sprawności człowieka towarzyszącemu uprawianiu narciarstwa turystycznego. Praca kijkami narciarskimi sprawia, że narciarz stosuje chód „czteronożny”, który angażuje rytmicznie mięśnie całego organizmu (Łobożewicz 1988: 51). Narciarstwo turystyczne w porównaniu z innymi sportami biegowymi znakomicie rozwija sprawność górnej części ciała. Np. u narciarzy uprawiających narciarstwo biegowe średnia siła górnej części ciała (Upper Body Power) była o 117% wyższa niż u biegaczy długodystansowych (Gaskill 1999). Również Łobożewicz i in. (1997: 46) twierdzą, że „turystyka narciarska jest najzdrowszą i najbardziej zalecaną formą zimowej aktywności ruchowej”. Podkreślają, że wędrowki na nartach mają duże znaczenie dla hartowania organizmu jak i dla wszechstronnego rozwoju motoryki. Przy podchodzeniu pod średni pochyły stok wydatek energetyczny wzrasta przeszło o 100% a u mniej wprawnych nawet o 150% (jw.). Często podkreślana jest także znacznie większa urazowość narciarstwa zjazdowego w porównaniu z narciarstwem wędrowkowym (Shealy i Miller 1991, Stróżecki 1991). Jak obrazowo pisze Stróżecki (1991: 5) „... przeciętny narciarz marzenie czekając na wyciąg i później jadąc na nim, a później bez odpowiedniej rozgrzewki zjeżdża na dół zmuszając mięśnie do maksymalnego wysiłku”.

Telemark – narciarstwo turystyczne w górach

Lipoński (1987) pisze, że telemark to „dawna, nie stosowana już dziś ewolucja narciarska”. Również Mała encyklopedia sportu (1987) określa go jako „ewolucję w turystyce narciarskiej i narciarstwie zjazdowym, obecnie nie stosowaną, stanowiącą dawniej podstawowy element techniki szkoły norweskiej”. Nawet Leksykon PWN – Sport z 2000 r. podaje, że „telemark to termin oznaczający klasyczny sposób lądowania po skoku narciarskim, dawniej też ewolucja wykonywana w celu zmiany kierunku jazdy na nartach lub zatrzymania się” (Leksykon 2000). Świadczy to dobitnie o braku w środowisku naukowym świadomości istnienia obecnie tej formy narciarstwa.

Według Dostała (1994) sprzęt do turystyki narciarskiej ewoluuje w dwóch kierunkach: styl europejski i amerykański. Styl europejski ukształtowany w warunkach alpejskich – w stromym terenie o krótkich podejściach – preferuje sprzęt „trzymający nogę” i dobrze skręcający, kosztem jego mobilności i lekkości. Używane tutaj narty są krótkie, mocno taliowane, zaś wiązania trzymają but na stałe, z możliwością uwolnienia pięty przy podchodzeniu. Narciarze amerykańscy preferują zaś lekki sprzęt telemarkowy: narty dłuższe i lżejsze, buty wygodniejsze do chodzenia (słabiej trzymające nogę), wiązania z wolną piętą – czyli sprzęt, który bardziej nadaje się do długich podejść i bardziej połaďowanych terenów Ameryki. Wydaje się, że specyfika polskich gór bardziej przybliżyła nas do warunków amerykańskich (i oczywiście norweskich) niż alpejskich. Tereny typu alpejskiego w Polsce to w zasadzie tylko obszar Tatr Wysokich i tam rzeczywiście alpejski sprzęt ski-touringowy spełnia swoje zadanie. Na pozostałym obszarze zdecydowanie lepiej spisuje się lekki sprzęt telemarkowy. Wędrowki na nartach ski-touringowych granią Bieszczad, Górców, innych polskich gór czy Karpat Wschodnich jakkolwiek są wykonywane (por. Biłski 1999, 2001, Piotrowicz 2000), to jednak – z wykorzystaniem tego sprzętu – bardzo uciążliwe. Ponadto trzeba dodać, że wykonanie skrętu w ciężkim śniegu z plecakiem na plecach techniką alpejską jest nieporównywalnie bardziej uciążliwe niż techniką telemarkową. Także wędrowka graniami oraz zjazdy niezbyt eksponowanymi zboczami są znacznie przyjemniejsze z wykorzystaniem lekkiego sprzętu telemarkowego.

Telemark obecnie, nierozdzielnie związany jest z narciarstwem turystycznym. Jest to rodzaj narciarstwa oparty na ewolucji technicznej pozwalającej wykonać skręt i zatrzymanie, polegającej na wypadowym wysunięciu narty kierunkowej i przykleśu na nodze wewnętrznej skrętu, przy równoczesnym silnym podparciu się na kij. Nazwę swą zawdzięcza regionowi w południowej Norwegii, skąd się wywodzi. Rozwijając element sportowy pretenduje dziś także do uzyskania miana dyscypliny sportu. Szczególnie wartym podkreślenia jest fakt, że jako jedna z nielicznych form rekreacji kultywuje aspekt tradycji, często odwołując się do swojej bogatej historii, co może mieć olbrzymie znaczenie w popularyzacji tej formy narciarstwa szczególnie wśród młodzieży.¹¹⁵

Telemark jest niewątpliwie zjawiskiem społecznym o dużej roli kulturotwórczej. Narciarstwo telemarkowe od początku swego renesansu przyciągało ludzi o określonym światopoglądzie, trwale związanych z ideą nart. Ta grupa entuzjastów nart zaczęła tworzyć odrębne środowiska narciarzy (podobnie jak snowboardziści). Telemarkery zaczęli zrzeszać się tworząc kluby, organizacje i towarzystwa. Podstawą ich działania do dziś są wspólne spotkania, zloty, rajdy, festiwale, prelekcje, wystawy i wiele innych imprez o charakterze kulturalnym. Stwarzają one podłoże do wymiany informacji, poglądów i nowych pomysłów. Dziękują się tym, co telemark wniósł do życia ich członków, zachęcając inne osoby do spróbowania tej formy narciarstwa. Podczas festiwali telemarkery ubierają się w styl z epoki narodzin telemarku. Odbывают się konkursy na stroje i sprzęt „retro” (który nierzadko jest wykonany przez samych uczestników). Środowisko skupiające ludzi telemarku zaczęło tworzyć swego rodzaju subkulturę ze wszystkimi jej cechami charakterystycznymi (por. Macbet 1992), której członkowie utożsamiają się z pierwotną ideą nart, preferują zdrowy styl życia i dbają o higienę psychiczną poprzez jak najczęstszy kontakt z naturą. Wydają biuletyny, czasopisma, redagują strony internetowe, produkują koszulki, naklejki, symbole i inne gadżety, które wyróżniają ich z otoczenia. Nasycony pozytywnymi ideami: wolności¹¹⁶, powrotu do natury, przyjaźni, wzbogacania i poznawania duchowego świata – telemark staje się dla niektórych sposobem i stylem życia.

Wywiady przeprowadzone przez autorów z entuzjastami telemarku w kraju i poza granicami pozwoliły zidentyfikować szereg czynników jakie decydują o atrakcyjności tego sportu. Są to zatem:

1. sposobność i radość zjeżdżania w każdych, nawet najcięższych warunkach śniegowych,
2. lekkość sprzętu jakiego używają i wygodne buty,
3. niższe ceny sprzętu,
4. możliwość odbywania fascynujących wycieczek,
5. wzrost kondycji fizycznej i poprawa samopoczucia,
6. możliwość zdobywania szczytów i dotarcia do miejsc gdzie nie docierają wyciągi narciarskie,
7. radość z jazdy w głębokim puchu,

Organizacje narciarstwa turystycznego i telemarku w Polsce i na świecie

Komisja Turystyki Narciarskiej Zarządu Głównego PTTK jest jedyną organizacją w kraju zajmującą się narciarstwem turystycznym. Współdziała z władzami terenowymi w zagospodarowaniu terenów narciarskich; koordynuje znakowanie i konserwację szlaków narciarskich i narciostad. Propaguje rozwój turystyki zimowej przez możliwość zdobywania odznak narciarskich i wydawanie własnych wydawnictw o tematyce narciarskiej (jednak w ostatnich latach bardzo nielicznych). Zajmuje się krzewieniem turystyki narciarskiej, zarówno na nizinach jak i w górach. Organizuje rajdy i imprezy o charakterze kwalifikowanej turystyki narciarskiej oraz kursy przewodnika i instruktora turystyki narciarskiej. Ogólnopolskie rajdy narciarskie organizowane są przez poszczególne oddziały i kluby PTTK. W formie klubów działają także sekcje ski-alpinizmu przy kilku Klubach Wysokogórskich w kraju, zrzeszające narciarzy wysokogórskich oraz organizujące zawody ski-alpinistyczne. Nawet Polski Związek Alpinizmu i Górskie Ochot-

¹¹⁵ cecha ta w dużym stopniu czyni telemark podobnym do żeglarstwa, gdzie również tak zwana sfera „sacrum” związana z bogatymi tradycjami, towarzyszy mu nierozdzielnie.

¹¹⁶ zgodnie z telemarkowym hasłem „free your heel and free your mind”

dymie Polski Związek Narciarski po zrezygnowaniu z patronowania lumowi z narciarstwem turystycznym.

Na świecie bardzo liczne są stowarzyszenia promujące narciarstwo turystyczne a zwłaszcza telemark.

Wę Włoszech Włoskie Stowarzyszenie Telemarku (*Associazione Italiana Telemark*) koordynuje działania i wymianę informacji pomiędzy klubami telemarku na terenie Włoch. Jest inicjatorem i współorganizatorem większości przedsięwzięć w zakresie telemarku. Choć jest odpowiedzialne za organizację mistrzostw kraju, wyłanianie i przygotowanie reprezentantów kraju, jego działania dotyczą nie tylko aspektu sportowego. W ciągu całego roku współorganizuje około dwudziestu imprez narciarskich, które obejmuje swoim patronatem i dla których zabiega o sponsorów. Wspiera wszelkie inicjatywy związane z popularyzacją, promocją i reklamą telemarku. Każdego roku otwiera i zamyka sezon narciarski. Jest organizatorem szkoleń jazdy na nartach telemarkowych, wycieczek i dalekich wypraw. Dumą włoskiej organizacji jest – należący do największych tego typu w Europie – festiwal telemarkowy „La Skieda”, w trakcie którego odbywają się pokazy, spotkania, koncerty, targi i wiele innych atrakcji (www.telemark.it).

W Nowej Zelandii *Skid Telemark NZ* zajmuje się szkoleniem instruktorów, organizuje zajęcia promujące telemark, zarówno dla początkujących jak i dla zaawansowanych. Organizuje spotkania, pokazy slajdów i filmów oraz wspólne wycieczki. Odbywające się z ich inicjatywy dni i weekendy telemarkowe na dobre zagościły w narciarskim kalendarzu Nowej Zelandii. Ważna jest także działalność wydawnicza organizacji. Redaguje ona przewodniki dla narciarzy, wytycza i opisuje szlaki, podaje drogi wejść na wiele nowozelandzkich szczytów z których można zimą zjechać na nartach. Zapoznaje z zasadami odbywania wycieczek i wypraw narciarskich ostrzegając o niebezpieczeństwach i sposobach radzenia sobie w trudnych sytuacjach (www.telemark.co.nz).

Telemark Canada to organizacja odpowiedzialna za rozwój telemarku w Kanadzie. Utrzymuje kontakty z zagranicą, organizuje zawody sportowe i koordynuje działalnością telemarkową w poszczególnych regionach kraju. Przeprowadza mistrzostwa kraju, stanowi centrum informacji dotyczącej działalności klubów, wydarzeń telemarkowych w kraju i na świecie. Wydaje kalendarze imprez, gdzie umieszcza wszystkie istotne informacje z nimi związane, a zebrane od rodzimych klubów. Do najbardziej specyficznych należy zaliczyć organizowane w Albercie nocne biegi telemarkowe. Redaguje własny periodyk *Newsletter* (www.inforamp.net).

Telemark-Verband Schweiz to Szwajcarska Organizacja Telemarku. Jest jedną z potężniejszych organizacji telemarku na świecie. Jak większość narodowych związków koordynuje działalność sportową w zakresie telemarku. Organizuje zawody, prowadzi rankingi, szkoli kadry do nauczania i zespoły pokazowe. W jej szeregach znajduje się rzesza instruktorów i trenerów narciarstwa najwyższej klasy. Jest bardzo dobrze zorganizowana jako podmiot prawa. Na stałe zatrudnia osoby odpowiedzialne za administrację, finanse, zawody, edukację, marketing, sponsoring, sport masowy i kontakt z mediami. Rozpowszechnia informacje dotyczące szkół, instruktorów, miejsc i terminów imprez (www.telemark.ch).

North American Telemark Organization (NATO) to Północnoamerykańska Organizacja Telemarku. Jest najstarszą na świecie organizacją telemarku. Już od ponad dwudziestu lat szkoli adeptów telemarku. Do tej pory wyszkoliła już około trzydzieści tysięcy osób. Organizuje liczne wycieczki, wyprawy, weekendy z telemarkiem, obozy, festiwale i warsztaty. Wydaje szkoleniowe kasety video, przygotowuje kadry do nauczania telemarku. Organizuje największy na świecie „NATO Telemark Festival” w stanie Vermont, w czasie którego mają miejsce demonstracje jazdy, zawody, targi i inne atrakcje. Ciągłe wierna historii telemarku kształtuje jego oblicze. Nie związana ze sportem wyczynowym jest największym propagatorem idei telemarku, ciągle podkreślając jego rekreacyjny, turystyczny i kulturowy wymiar (www.telemarknato.com).

Na podstawie przeglądu struktur organizacyjnych w Polsce i na świecie można stwierdzić, że narciarstwo turystyczne oraz telemarkowe, które od trzech dekad odradza się na świecie, nie znalazły należytego odzwierciedlenia w strukturach organizacyjnych w naszym kraju. Polskie organizacje narciarskie, choć posiadają bogate tradycje i historię, nie starają się sprostać potrzebom zmieniających się czasów. Pomimo, że są nie jako monopolistami, rozwój współczesnego narciarstwa odbywa się obecnie poza nimi. Nie są one awangardą lecz obserwatorem następujących zmian.

Narciarstwo turystyczne indywidualnie lub w grupach niezorganizowanych może w Polsce uprawiać każdy. Terenem, na którym można uprawiać narciarstwo turystyczne jest obszar całego kraju z wyjątkiem miejsc objętych zakazami wstępu oraz parków narodowych i rezerwatów, gdzie obowiązują odrębne przepisy (Ustawa 1980, 1991a, 1991b). Jednak zorganizowane imprezy narciarskich obwarowane są szeregiem ograniczeń:

1. kierownikiem wycieczki narciarskiej dzieci i młodzieży organizowanej przez szkołę powinna być „osoba będąca instruktorem harcerskim albo posiadająca uprawnienia przewodnika turystycznego, przewodnika lub instruktora turystyki kwalifikowanej, organizatora turystyki, instruktora krajoznawstwa. . .), albo kwalifikacje trenera lub instruktora w odpowiedniej dyscyplinie sportu” (Zarządzenie nr 18 MEN 1997, s.11, p. 1,2),
2. „wycieczki piesze lub narciarskie na terenach górskich, leżących na obszarach parków narodowych i rezerwatów przyrody oraz leżących powyżej 1 000 m n. p. m. , mogą prowadzić tylko przewodnicy turystyczni (Rozporządzenie RM 1997, art. 3, §3, p. 1),
3. organizatorzy turystyki podlegający obowiązkowi uzyskania koncesji organizującej wycieczki zimowe w górach, w których uczestniczy co najmniej 10 osób są zobowiązani (jeżeli umowa nie stanowi inaczej) zapewnić opiekę przewodnika górskiego pierwszej klasy z uprawnieniami na dany obszar (Ustawa o usługach turystycznych 1997, Rozporządzenie PRM 1999).

W wyniku analizy powyższych aktów prawnych można wysnuć następujące wnioski:

1. do prowadzenia wycieczek narciarskich uprawnia się szereg osób, które niekoniecznie miały jakikolwiek kontakt z narciarstwem turystycznym (np. trenerzy i instruktorzy narciarstwa, przewodnicy turystyczni, instruktorzy krajoznawstwa),
2. organizatorzy turystyki podlegający obowiązkowi uzyskania koncesji organizują wycieczkę dla grupy do 10 osób oraz pozostali organizatorzy dla dowolnej grupy turystów narciarzy, dla zapewnienia im opieki i bezpieczeństwa zimą w górach na obszarach, gdzie nie jest wymagana obecność wykwalifikowanego przewodnika nie mają obowiązku zatrudnienia nawet przewodnika turystycznego czy pilota, są jedynie zobowiązani do opracowania regulaminu.

Trzeba sobie zdać sprawę, że w programie szkolenia przewodnickiego na wszystkie trzy stopnie nie ma szkolenia narciarskiego, należy więc przypuszczać, iż uprawnienia te dotyczą prowadzenia wycieczek pieszych. Dopiero dodatkowe specjalistyczne szkolenie na przewodnika wysokogórskiego, które może odbyć jedynie przewodnik tatrzański klasy I zakłada opanowanie technik narciarskich¹¹⁷. W praktyce może okazać się niemożliwe znalezienie przewodnika górskiego pierwszej klasy posiadającego umiejętności i jakieś takie doświadczenie w poruszaniu się na nartach turystycznych do prowadzenia szkolnej wycieczki np. na Halań Izerską lub Magurę Malastowską (ilu w Górach Izerskich lub Beskidzie Niskim mieszka przewodników tatrzańskich I klasy?).

W świetle powyższych rozważań chcielibyśmy podkreślić, że obecnie jedynie **przewodnik narciarski PTTK** wydawany na różne obszary nizin, wyżyn i gór oraz **instruktor turystyki narciarskiej PTTK** są osobami kompetentnymi do prowadzenia tego typu wędrowek.

Przewodnicy narciarscy i Polska Federacja Telemarku

Jak się szacuje, obecnie w Polsce narciarstwo turystyczne – wędrowskie uprawia kilkanaście tysięcy osób (Gajewski 1996). Sytuację polskiego narciarstwa turystycznego łatwo sobie

¹¹⁷ aby uzyskać uprawnienia przewodnika klasy pierwszej, mającego uprawnienia do prowadzenia wycieczek wszystkimi szlakami w warunkach zimowych na danym obszarze musi upłynąć w praktyce minimum 7 lat (Rozporządzenie RM 1999).

uzmysłowić obserwując ruch turystyczny na granicznym szlaku czerwonym biegnącym główną granią Karkonoszy (dawna droga przyjaźni Polsko-Czechosłowackiej). Podczas gdy po stronie czeskiej wędrują nieprzebrane rzesze narciarzy w różnym wieku i różnej płci, po stronie polskiej od czasu do czasu można dostrzec zabłąkanego turystę pieszo brodzącego po kolana w śniegu, lub co gorsze „perforującego” szlak narciarski. Tylko w okolicach wyciągów narciarskich dostrzeżemy ratowników GOPR-u wędrujących lub częściej zjeżdżających na nartach skitourowych.

Specyfika gór na obszarze Polski, ich podobieństwo do gór Norwegii (za wyjątkiem najwyższych partii Tatr), sprawia, że idealnie nadają się one dla tradycyjnego norweskiego sposobu poruszania się na nartach. Narciarstwo telemarkowe to nie tylko nowa forma rekreacji, to również alternatywa dla narciarstwa w naszych górach, to szansa dla zachowania równowagi pomiędzy środowiskiem gór i ich gościem – narciarzem (por. WTO 1993). Potrzebna jest jednak olbrzymia inicjatywa na rzecz popularyzacji tej formy.

Istnieje potrzeba powołania do życia stopnia przewodnika narciarskiego – jako kwalifikacji zawodowych uprawniających do prowadzenia wycieczek narciarskich w różnym terenie. W ten sposób obok przewodników górskich, miejskich i terenowych istniełby przewodnicy narciarscy. Potrzebna jest więc nowela art. 21. 1. Ustawy o usługach turystycznych (1997) i dodanie ustępu: „4) przewodników narciarskich dla określonych obszarów”.

Należałoby znowelizować Rozporządzenie RM o bezpieczeństwie... (1997) dopuszczając prowadzenie niekomercyjnych wycieczek narciarskich, a więc organizowanych przez podmioty nie objęte Ustawą o usługach turystycznych (1997) na terenach górskich przez Przewodników Narciarskich PTTK.

Należy powołać ogólnopolską organizację zajmującą się krzewieniem narciarstwa turystycznego we wszystkich jego formach (np. Polska Federacja Telemarku). Organizacja ta początkowo mogłaby funkcjonować jako stowarzyszenie, a w przyszłości być może jako związek sportowy. Szczegółowe cele działalności objęły by:

1. integrację środowiska narciarstwa turystycznego w jednej organizacji,
2. popularyzację narciarstwa turystycznego jako formy spędzania wolnego czasu, organizację spotkań, prelekcji, pokazów, relacji z wypraw, wystaw fotograficznych itp.,
3. uregulowanie kwestii prawnych związanych z uprawianiem narciarstwa turystycznego w Polsce (nowela Ustawy o turystyce i in., ustanowienie stopnia przewodnika narciarskiego),
4. organizację imprez narciarskich w formie wycieczek, rajdów, obozów, wypraw, festiwałów i zlotów,
5. prowadzenie akcji informacyjnej w mediach, redagowanie periodyku specjalistycznego, wydawanie przewodników narciarskich i innych publikacji specjalistycznych,
6. organizację, koordynowanie i nadzorowanie szkoleń na stopnie przewodnika, przewodnika i instruktora turystyki narciarskiej,
7. koordynację działań sportowych w dziedzinie telemarku i narciarstwa wysokogórskiego, nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów z podobnymi organizacjami na całym świecie, wymiana doświadczeń, organizację kongresów i konferencji naukowych,
8. szeroko pojętą działalność na rzecz ochrony środowiska naturalnego, wspieranie inicjatyw proekologicznych, dbanie o szlaki narciarskie, wspieranie wszelkich akcji przyczyniających się do poprawy stanu środowiska,
9. wytyczanie i promocję szlaków narciarskich.

Podsumowanie i wnioski

W wyniku analizy sytuacji narciarstwa turystycznego w Polsce i na świecie można stwierdzić, że uregulowania prawne oraz organizacyjne w naszym kraju nie stwarzają podstaw do optymalnego rozwoju tej formy aktywności fizycznej. Potrzebne są jasne uregulowania prawne nie pozostawiające luk, nie stwarzające sytuacji zagrożenia życia i zdrowia oraz nie stanowiące barier w rozwoju tej pięknej formy turystyki i rekreacji.

Uważamy, że rozwiązaniem byłaby nowelizacja omówionych wcześniej aktów prawnych.

Widzimy tutaj ważną rolę, jaką przypadałaby organizacji narciarstwa turystycznego (PTT) jako motoru proponowanych zmian. Główne zagadnienia jakie należałoby rozwiązać w pierwszym rzędzie to:

1. określenie zasad wytyczania szlaków narciarskich, pokrycie gór rzadką, lecz reprezentatywną siecią takich szlaków,
2. precyzyjne określenie zasad poruszania się po szlakach narciarskich i poza nimi przez grupy zorganizowane,
3. ustalenie programu szkolenia i wymogów dla osób uprawnionych do prowadzenia wycieczek narciarskich po szlakach i poza nimi (przewodnik narciarski), nadanie im kwalifikacji zawodowych,
4. uprawnienia takie mogłyby uzyskiwać także przewodnicy górscy po ukończeniu dodatkowego kursu w zakresie prowadzenia wycieczek narciarskich, również przewodnicy narciarscy i instruktorzy turystyki narciarskiej PTTK mogłyby ubiegać się o nadanie uprawnień do prowadzenia wycieczek narciarskich nie tylko z młodzieżą szkolną,
5. określenie organizacji kompetentnych do przeprowadzania i egzaminowania na ww. kursach (AWF, PFT, inne uprawnione organizacje),
6. uznanie telemarku za dyscyplinę sportu i powołanie stosownego związku sportowego (analogicznie do snowboardu), instruktor sportu telemarku szkolony byłby zarówno w zakresie technik telemarkowych jak i narciarstwa turystycznego,
7. wprowadzenie noweli do ustawy o usługach turystycznych, która jasno stwierdzałaby, iż narciarstwo turystyczne w górach w grupach zorganizowanych można uprawiać jedynie w obecności przewodnika narciarskiego; zasady nadawania uprawnień zawodowych przewodnika narciarskiego, tryb ich uzyskiwania i wymagania stawiane kandydatom na przewodników należy określić w drodze rozporządzenia.

Wymieniona powyżej problematyka ma naszym zdaniem kluczowe znaczenie dla rozwoju narciarstwa turystycznego w Polsce w najbliższych latach. Zamiast zwiększać w nieskończoność liczbę wyciągów, tras narciarskich i rozbudowywać infrastrukturę towarzyszącą powodującą znaczne przekształcenia krajobrazu naturalnego, należy promować alternatywne formy narciarstwa. Należy stworzyć warunki stymulujące aktywność społecznych organizacji kultury fizycznej i turystyki w zakresie narciarstwa. I wreszcie, trzeba zachęcić młodzież do uprawiania tego najwartościowszego, stosunkowo niedrogiego i dla każdego dostępnego zimowego sportu. Jednocześnie zdajemy sobie sprawę, że opór lobby związanego z dochodowymi kurortami narciarskimi, producentami drogiego sprzętu narciarskiego oraz samych przewodników może być znaczny.

Bibliografia

1. Biłski J. (1999): Bieszczadzkie pasmo graniczne. *Góry*, 5: 108–111.
2. Biłski J. (2001): Karpaty Wschodnie zimą. *Góry*, 1: 28–33.
3. Brown C. (1994): Back to the country. *Skiing*, 46(5): 70–72.
4. Cordell H., Super G. (2000): Trends in American Outdoor Recreation. W[red. Garther W., Line D. J]: Trends in Outdoor Recreation, Leisure and Tourism, CABI Publishing, NY.
5. Dostal J. (1994): Gear that will get you out there (and back). *Skiing*, 46(5): 80–81.
6. Engell Ø. S., Gjelsvik Ø. (1996): Telemark. Podręcznik jazdy na nartach. Warszawa, Sklep Podróżnika.
7. Exall M. (1990): The implications of the greenhouse effect on cross country ski facilities within Ontario. Ontario Ministry of Tourism and Recreation, Toronto.
8. Gajewski J. (1996): Narty. Poradnik narciarski. Kraków, Pro Artibus.
9. Gaskill S., Serfass R., Rundell K. (1999): Upper body power comparison between groups of cross-country skiers and runners. *International Journal of Sports Medicine*, 20(5): 290–294.
10. Gilbert D., Hudson S. (2000): Tourism Demand Constraints. A Skiing Participation. *Annals of Tourism research*, 22(4): 906–925.
11. Graf P. (1995): Glacier ski tourism in Switzerland: not without problems. *STV-Bulletin*, 1: 10-13.

12. Hudson S. (1996): The "Greening" of Ski Resorts: A Necessity for Sustainable Tourism, or a Marketing Opportunity for Skiing Communities? *Journal of Vacation Marketing*, 2: 176-185.
13. Humanistyczna encyklopedia sportu (1987). Praca zbiorowa pod redakcją W. Lipońskiego. Warszawa, Sport i Turystyka.
14. Łobożewicz T. (1979): Warunki rozwoju turystyki i sportu narciarskiego w Polsce w świetle badań śniegowych. Instytut Turystyki, Warszawa.
15. Łobożewicz T. (1988): Turystyka jako forma kultury fizycznej w życiu człowieka. Wiedza o kulturze fizycznej. PTNKF, 6.
16. Łobożewicz T., Kogut R., Szmytka R. (1997): Turystyka kwalifikowana. ZKZMW, Warszawa.
17. Łobożewicz T., Wolańska T. (red.) (1994): Rekreacja i turystyka w rodzinie. PTNKF, Warszawa.
18. Macbeth J. (1992): Ocean cruising: a sailing subculture. *The Sociological Review*, 1, 319-343.
19. Mała encyklopedia sportu (1987). Praca zbiorowa pod redakcją K. Hądzellia. Warszawa, Sport i Turystyka.
20. McKibben B. (1999): Cross-country ski your way to shining health, renewed vigor, and everlasting happiness! *Outside* 24(2): 80-85, 106-107.
21. Piotrowicz W. (2000): Przez Gorce na nartach. *Góry*, 3: 70-71.
22. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów (1999) w sprawie przewodników turystycznych i pilotów wycieczek z dnia 26 marca 1999. Dz. U. Nr 31, poz. 301.
23. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 maja 1997 r. w sprawie określenia warunków bezpieczeństwa osób przebywających w górach, pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne. (Dz. U. Nr 57, poz. 358).
24. Shealy J., Miller D. (1991): A relative analysis of downhill and cross-country ski injuries. W(red. Mote C. i Johnson R.): *Skiing Trauma and Safety: Eighth International Symposium*, Philadelphia, ASTM: 133-143.
25. Sport – Leksykon PWN (2000). Praca zbiorowa pod redakcją D. Matyi. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
26. Stróżecki A. (1991): Narciarstwo zjazdowe czy turystyka narciarska? *Gościnnie*, XXIII(1): 5.
27. Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (1991b). (Dz. U. z dnia 12 grudnia 1991 r. Nr 114 poz. 492).
28. Ustawa z dnia 28 września 1991 o lasach (1991a), (Dz. U. Nr 101, poz. 444). Jednolity tekst ustawy z dnia 19 lipca 2000 (Dz. U. Nr 56, poz. 679).
29. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych. (1997) (Dz. U. Nr 133, poz. 884 z późn. zm.).
30. Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (1980). (Dz. U. 94. 49. 196) z późniejszymi zmianami, ostatnia z dnia 24 lipca 1998 r. (Dz. U. z dnia 17 sierpnia 1998 r.).
31. Vaske J., Carothers P., Donnelly M., Baird B. (2000): Recreation Conflict among Skiers and Snowboarders. *Leisure Sciences*, 22(4): 297-315.
32. Volz R. (1986): Ecological effects of ski tourism. A summary of studies carried out within the framework of the MAB programme. *Fachbeiträge-zur-Schweizerischen-MAB-Information-Bundesamt-fur-Umweltschutz*. 24.
33. Wyśata K. (1999): Rozwój techniki narciarskiej od telemarku do karwingu. *Kultura Fizyczna* 1999, 1/2.
34. Williams P., Dossa K., Fulton A. (1994): Tension on the slopes: Managing conflict between skiers and snowboarders. *Journal of Applied Recreation Research*, 19: 191-213.
35. WTO (1993): Sustainable Tourism Development. Guide for Local Planners. WTO.
36. Zarządzenie nr 18 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 września 1997 r. w sprawie zasad i warunków organizowania przez szkoły i placówki publiczne krajoznawstwa i turystyki (Dz. Urzędowy MEN Nr 9 z 1997 r. poz. 40).